

Zandverstuiving natuurlijk geen rampenlandschap

In de Trouw van 29 januari stond een stuk met de titel ‘Bomen kappen voor een zandvlakte is waanzin’. De schrijver, Tom Bade, directeur Kenniscentrum Triple E, weet natuurlijk best dat de zandverstuiving die hij een ecologisch rampenlandschap noemt, als habitatype in de Europese Habitatrichtlijn is opgenomen en dus internationaal als een bijzonder natuurgebied bekend staat. Aan de reacties op de website van Trouw zie ik dat de meerderheid van de lezers niet goed weet waarover het gaat en onschuldige terreinbeheerders verwijten maken voor iets wat niets met zandverstuiving heeft te maken. Mijn bijdrage is bedoeld om die misverstanden uit de wereld te helpen.

De recente inzichten in oorsprong en ontwikkeling van zandverstuivingen geeft het artikel ‘Het stuifzandlandschap als natuurverschijnsel’ dat het Landschap, Tijdschrift voor landschapsecologie en milieukunde al in 2004 publiceerde. Professor Koster had ruim 25 jaar daarvoor uitgerekend dat het stuifzandlandschap in Noord Europa eens 450.000 hectare innam, waarvan 80.000 hectare in Nederland. Daarvan was in ons land een paar jaar geleden nog maar 1400 hectare actief stuivend. Dat is nog geen 2%! Meer dan 98% is vanaf de tweede helft van de 19e eeuw vastgelegd, vooral door aanplant van dennen en de laatste tijd door de overdadige toevoer van voedingsstoffen, vooral stikstof uit de lucht, zeg maar de ‘zure regen’. Vergelijk dat eens met de 360.000 hectare bos die we in Nederland hebben. Dat is meer dan 250 maal zoveel! In de rest van Europa treft je overigens vrijwel nergens nog actief stuifzand aan. Ons land heeft daarom een bijzondere verantwoordelijkheid voor dit habitatype. Het wordt gekenmerkt door planten- en diersoorten die zijn aangepast aan de bijzondere klimaatcondities, zoals extreme droogte en dagelijkse temperatuurschommelingen die tot 50° C kunnen oplopen. Veertig jaar geleden werd hiervoor de term ‘Atlantische woestijn’ bedacht. Het is een bonte afwisseling

van stukken kaal zand, bijzondere grassoorten, mossen en korstmossen, die elk plek geven aan verschillende vormen van aangepast dierenleven. De zandverstuivingen hebben trouwens niet alleen grote natuurwaarde. Ze worden druk bezocht door wandelaars, kinderen en honden rennen er rond en paarden kunnen er naar hartelust draven en galopperen. Dat moet je de mensen toch niet af willen nemen?

De maatregelen die worden uitgevoerd om de verstuiving weer op gang te brengen worden gesubsidieerd uit de EGM-subsidie waarmee de gevolgen van de atmosferische depositie en andere ongunstige ontwikkelingen kunnen worden tegengegaan. In de praktijk komt het neer op het in stand houden van de laatste plekken actief zand in de grote zandverstuivingen. Van uitbreiding zal nauwelijks sprake zijn. Aan de maatregelen gaat uitvoerig onderzoek vooraf en als er ergens bos moet verdwijnen om de wind weer een kans te geven, zorgt de strenge Boswet er wel voor dat er elders in het terrein gecompenseerd wordt. Het totaal aan oppervlak bos gaat er beslist niet op achteruit.

Tom Bade beweert dat zandverstuivingen zijn ontstaan door ontbossing en overbegrazing. Dat is allang achterhaald. De

ontbossing is al sinds het Neolithicum gaande en heeft wel tot heidevelden en landbouwgronden geleid, maar niet tot grootschalige verstuiving. En overbegrazing? De stand van de schapenhouderij op de Veluwe werd eeuwen geleden al bijgehouden, maar zelfs in het topjaar 1536 was de dichtheid slechts één schaap per hectare. Daar krijg je geen overbegrazing door. De stuifzanden waren toen trouwens allang actief. In de 17e eeuw werd het verboden om schapen door zandverstuivingen te laten lopen uit vrees voor voorbereiding van het stuivend zand. Maar dat schijnt niet veel geholpen te hebben, evenmin als het verbod op afbranden van de heide in de eeuw daarvoor. De laatste tijd wordt het afplaggen van de heide voor de potstalcultuur vaak als oorzaak van het stuifzand genoemd, maar ook dat valt af. Het afplaggen gebeurde vlak bij huis, want de boeren waren natuurlijk niet gek. Die gingen niet over grote afstanden lopen zeulen met die zware grond. Om dezelfde reden plagden zij bij voorkeur de humusrijke gronden in vochtige laagten af die nooit zouden gaan stuiven, want het ging ze om de humus en niet om het zand. Bovendien waren de grote zandverstuivingen waarschijnlijk al actief toen de potstalcultuur begon. In de tijd dat boeren door de humuslaag heen waren en het

Ingezonden

zand eronder begonnen af te plaggen, lagen de grenzen van de grote stuifzanden allang vast.

De enorme omvang van het verschijnsel en de regelmatige structuur van paraboolduinen doen veel meer aan een natuurlijke dan aan een ecologische ramp denken. De vorming van de zandverstuivingen valt samen met het ontstaan van de duingordel langs de kust, zo rond het begin van het laatste millennium. De verklaring daarvoor zou een algemene klimaatsverandering zijn. Het was een tijd van superstormen die langs de kust enorme overstromingen veroorzaakten waarvan de gevolgen zijn vastgelegd in schriftelijke bronnen. Eén van de meest beruchte was de Allerheiligenvloed in 1154 toen de kustlijn definitief werd opgebroken in eilanden. Zulke stormen moeten ook in het binnenland effect hebben gehad. Op de Veluwe wijst de volgorde waarin de zandverstuivingen zijn ontstaan op een langdurige periode van verdroging en verlaging van de grondwaterspiegel. Dat is een andere aanwijzing voor een klimaatverandering.

Het bos dat voor herstel van het stuifzand moet verdwijnen om het ecosysteem in stand te houden, is eigenlijk geen bos, maar een monocultuur, een dennenplantage. Het aanplanten van dennen begon al in de 19e eeuw, onder het mom van vastleggen van stuivend zand. Maar dat was een

smoes, want de zandverstuivingen breidden zich toen al lang niet meer uit: de begrenzingen op de nauwkeurige kaarten die De Man lang daarvoor, tussen 1802 en 1810 van de Veluwe heeft gemaakt, zijn identiek aan die van hedendaagse topografische kaarten. De boerderijen van Wekerom waren zelfs in de luwte van een hoog paraboolduin aan de rand van de zandverstuiving gebouwd! Het was om het hout te doen dat nodig was voor de opkomende mijnbouw. Dennenhout is bij uitstek geschikt als stuthout in de kolenmijnen omdat het kraakt voordat het bezwijkt en daardoor de mijnwerker tijdig waarschuwt voor het gevaar van instorting. De dennen werden ook niet op het onvruchtbare, droge stuifzand zelf aangeplant, maar vooral op de heide eromheen die een veel beter vochthoudende bodem had. Men is vaak verbaasd over het gebrek aan medewerking van de kant van de boeren, maar dat is wel te begrijpen. Van de zandverstuiving hadden zij geen last, maar zij raakten hun heidevelden kwijt die zo'n belangrijke rol speelden in de bedrijfseconomie, als bron van wol en vlees van de schapen en honing van de bijen. Maar zij hadden geen kans tegen de ondernemers die veel aan het dennenhout konden verdienen. De boeren moesten zelfs helpen bij de aanplant. Ze konden alleen saboteren, en dat deden zij bijvoorbeeld door het dennenzaad stiekem in kokend water te leggen voordat het gezaaid werd.

De dennenbomen hadden natuurlijk wel tot gevolg dat de wind werd tegengehouden. Als gevolg van de verminderde windwerking begonnen de restanten dicht te groeien en dreigen de natuurwaarden te verdwijnen. Daarvan proberen de terreinbeheerders nu iets te redden.

Je mag aannemen dat dit bij het Kenniscentrum Triple E allemaal bekend is, maar Tom Bade valt niets te verwijten. Met wetenschap moet je eerlijk omgaan, maar met kennis mag je best wat sjoemelen om je doel te bereiken. Dat weten we van de politiek en het bedrijfsleven. Maar ook voor hem en het Kenniscentrum geldt: 'vertrouwen komt te voet en gaat te paard'.

◆
Prof. Dr. Pim Jungerius, hoogleraar geomorfologie, Universiteit van Amsterdam, lid van het OBN -deskundigenteam duin- en kustlandschap

Kijk ook op www.natuurkennis.nl > Natuurtypen > Heide en stuifzand > Zandverstuiving

Het ingezonden artikel van Tom Bade is na te lezen op: http://www.trouw.nl/opinie/podium/article2016520.ece/Bomen_kappen_voor_een_zandvlakte_is_waanzin_.html. Deze link kunt u ook aanklikken op www.vakbladnatuurboslandschap.nl, klik op de omslag van dit nummer en u vindt de link onder INGEZONDEN.

ADVERTENTIE

Green Career Consult

Recruitment en Loopbaanontwikkeling voor Agro, Food en Groene Ruimte

De betrouwbare en deskundige partner voor organisaties en kandidaten die gehoord willen worden.

• Werving & Selectie • Executive Search • Interim Management • Detachering • Outplacement • Loopbaancoaching • Loopbaantesten en -assessments

Green Career Consult Agro Business Park 65, 6708 PV Wageningen Postbus 7001, 6700 CA Wageningen

T: 06 - 533 750 89 E: info@greencareerconsult.nl I: www.greencareerconsult.nl